

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

УТКІНА МАРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 347.73

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Суми – 2024

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі кримінально-правових дисциплін та судочинства Сумського державного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України *Резнік Олег Миколайович*, Сумський державний університет Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор *Чумак Володимир Валентинович*, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету

доктор юридичних наук, доцент *Мілієнко Олена Анатоліївна*, Вінницький навчальний центр Національної школи суддів України, директор

доктор юридичних наук, *Косиця Ольга Олексіївна*, Дослідницька служба Верховної Ради України, завідувач сектору фінансової політики та бюджетного законодавства відділу з питань економічного розвитку та фінансової політики

Захист дисертації відбудеться «08» лютого 2024 року о 11 год 00 хв на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.07 у Сумському державному університеті за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2 та на сайті репозитарію університету за електронною адресою: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/94468>

Реферат розісланий «05» січня 2024 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук, доцент

О. В. Ільченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан національної економіки супроводжується сталим впливом чинників, зокрема : фінансово-економічною й політичною нестабільністю, монополізацією, збільшенням випадків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, недовірою до державних інституцій. Усе це є загрозою не лише для економіки високорозвинутих країн та країн, що розвиваються, але й для національної безпеки в цілому. Така ситуація вимагає постійного внутрішнього моніторингу та заходів для забезпечення стійкості економічних процесів, одним із яких є фінансовий моніторинг, особливо з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних зі збором та аналізом фінансової інформації з метою протидії фінансовій злочинності, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Забезпечення миру та міжнародної безпеки стає, можливо, найбільш важливою проблемою для кожної країни світу. Міжнародний тероризм порушує гармонійний розвиток держав і загрожує міжнародному усталеному безпековому порядку. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, загострення ситуації з тероризмом і сепаратизмом вимагає переосмислення завдань, пов'язаних із припиненням фінансування цих процесів. Це вимагає вжиття жорстких заходів контролю над фінансовими потоками. Отже, важливим аспектом діяльності державних органів повинно стати виявлення та припинення фінансової підтримки терористичних і сепаратистських організацій.

Актуальності набуває питання дослідження важливості досягнення Цілей сталого розвитку, відомих також як Глобальні цілі, що сприяють економічному зростанню, соціальній справедливості та міцним інституціям. Зокрема фінансовий моніторинг є передумовою для створення справедливих і міцних інституцій, що є однією з головних Цілей сталого розвитку (16 – Сприяти мирним та інклюзивним суспільствам для сталого розвитку, надавати доступ до правосуддя для всіх і створювати ефективні, підзвітні та інклюзивні інституції на всіх рівнях). А також досягнення таргетів 16.4 «До 2030 року суттєво скоротити незаконні фінансові потоки та потоки зброї, посилити відновлення та повернення викрадених активів і боротися з усіма формами організованої злочинності», 16.5 «Значно зменшити корупцію та хабарництво в усіх їх формах» і 16.6 «Розвинути ефективні, підзвітні та прозорі інституції на всіх рівнях» може бути досягнуто саме за допомогою ефективної й дієвої системи фінансового моніторингу. З метою забезпечення національних інтересів України у сфері сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави, спрямованих на досягнення підвищення рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина забезпечується дотримання Цілей сталого розвитку України на період до

2030 року. Зокрема вони корелюються із Глобальними цілями в частині незмінного вектору протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Іноземні інвестори чутливі до рівня боротьби з фінансовою злочинністю та належності системи фінансового моніторингу. Актуальні, адекватні та ефективні адміністративно-правові засади можуть сприяти залученню більшої кількості іноземних інвестицій, що надзвичайно важливі для України в умовах сьогодення.

За три квартали 2023 року Державною службою фінансового моніторингу отримано та оброблено 1 027 540 повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу (у 2022 році за чотири квартали – 1 179 392 повідомлень). Отже, можемо констатувати, що показник за чотири квартали за підсумками 2023 року буде більшим порівняно з минулими роками. На нашу думку, це пов'язано з ухваленням рішення про надання Україні статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі, оскільки було наголошено на необхідності виконання умов, зокрема в контексті провадження фінансового моніторингу – боротьба з відмиванням коштів відповідно до стандартів Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), введення в дію антиолігархічного закону відповідно до рекомендацій Венеційської комісії й боротьба з корупцією.

Загалом потрібно зазначити, що дослідженню категорії «фінансовий моніторинг», особливостей і правових підстав його провадження як основного антилегалізаційного заходу було присвячено праці представників наукової спільноти як у галузі права, так і економіки. Водночас варто виокремити наукові доробки таких учених: О. Акімової, О. Балануци, Р. Баранова, О. Бондаренко, А. Борисенкової, К. Бисаги, М. Борець, М. Бревчинської, О. Бурдунової, С. Буткевич, М. Васюка, Н. Виговської, Л. Воронової, І. Гаєвського, О. Глущенко, Я. Грудзевич, С. Гуржій, Л. Воронової, Н. Гвінци, І. Д'яконової, С. Дж. Джаясекара, І. Дмитренка, Я. Дропи, С. Єгоричевої, В. Зеленецького, І. Канцір, О. Комісарова, В. Кірсанова, Дж. Кіршенбаума, Ю. Козлової, О. Косиці, О. Кузьменко, А. Куліша, М. Кучерявенка, С. Лепського, А. Дж. Маркуса, О. Мілієнко, Н. Москаленко, В. Першина, І. Рекуненко, О. Резніка, І. Семенен, О. Скрипки, О. Смагло, О. Собакаря, М. Старинського, В. Сухоноса, С. Теслі, А. Хмелюка, Т. Часової, В. Чумака, Л. Чуніхіної, Д. Шияна та ін.

Проте, незважаючи на досягнуті результати досліджень, презентовані в наукових роботах зазначених вище вчених, констатуємо, що чимало теоретичних положень адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу на рівні дослідження комплексного характеру є дискусійними або ж загалом маловивченими. Усе це зумовлено змінами в чинній нормативно-правовій базі, намаганням приведення вітчизняних актів у відповідність до міжнародних стандартів і європейських рекомендацій, що

регулюють питання провадження фінансового моніторингу, протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Ефективне провадження фінансового моніторингу є не лише вимогою відповідно до міжнародних стандартів, а й передумовою стабільного соціально-економічного розвитку країни, її фінансової та національної безпеки загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дисертаційного дослідження відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки в Україні на період до 2023 року з розділу «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держав» і Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану виконання науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації – 018U001317), «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації – 0120U100474), «Корупція в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови: оптимальна модель протидії» (номер державної реєстрації – 0124U000556), у межах договору № БФ/24-2021 щодо «Виконання завдань перспективного плану розвитку наукового напрямку «Суспільні науки» у Сумському державному університеті» й науково-дослідної роботи Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту Сумського державного університету «Національна безпека України через запобігання фінансовим шахрайствам та легалізації брудних грошей: воєнні та післявоєнні виклики» (номер державної реєстрації – 0123U101945). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Сумського державного університету (протокол № 5 від 11 листопада 2021 року) та внесено до переліку тем дисертаційних досліджень із юридичних наук Національної академії правових наук (реєстр. № 395, 2021 рік).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є удосконалення адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу як одного з ефективних методів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на основі дослідження положень правової доктрини, норм чинного національного й зарубіжного законодавства та практики їхньої реалізації.

Досягнення поставленої мети передбачило виконання таких завдань:

- проаналізувати генезу становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні;
- визначити й охарактеризувати стан наукової розробки правових засад провадження фінансового моніторингу;
- сформуувати й ранжувати методологічні засади дослідження фінансового моніторингу;
- розкрити підходи щодо визначення фінансового моніторингу;
- виокремити і проаналізувати принципи, функції та методи провадження фінансового моніторингу;
- охарактеризувати інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу;
- продемонструвати роль державного регулювання фінансового моніторингу;
- визначити й охарактеризувати рівні законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу;
- типологізувати підрозділи фінансового моніторингу та окреслити сферу їхніх компетенцій;
- виокремити наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу;
- проаналізувати діяльність суб'єктів національного рівня фінансового моніторингу;
- окреслити міжнародне співробітництво щодо провадження фінансового моніторингу;
- узагальнити досвід зарубіжних країн щодо провадження фінансового моніторингу й визначити можливості його імплементації в Україні;
- установити роль і значення міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі провадження фінансового моніторингу в Україні.

Предметом наукового дослідження є адміністративно-правові засади провадження фінансового моніторингу в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи стала сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Із загальних, або ж філософських, методів наукового дослідження нами використано *діалектичний (діалектико-логічний)* – для розроблення і пропозиції загальної стратегії розвитку інституту фінансового моніторингу з урахуванням його суперечливостей і можливостей розвитку (1.1, 1.4, 1.5, 2.2). За допомогою *феноменологічного методу* було проаналізовано як вітчизняні, так і зарубіжні нормативно-правові акти, які регулюють питання провадження фінансового моніторингу (1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Герменевтичний метод (метод герменевтичного дискурсу)* дозволив більш глибоко розтлумачити аналізовані норми в контексті їхньої застосовності до розв'язання проблемних питань провадження фінансового моніторингу (1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Аналітичний метод* поєднав у собі методи логічного, категоріального й

системно-структурного аналізу. За допомогою *методу логічного аналізу* було проаналізовано доктринальні джерела (1.2, 1.4, 2.1, 3.1, 4.2). *Метод категоріального аналізу* було використано для виділення категорії «фінансовий моніторинг», «фінансова розвідка», «підрозділ фінансової розвідки», «протидія» тощо (1.4, 1.5, 2.1, 3.1). *Метод системно-структурного аналізу* застосовано для аналізування чинного законодавства, що перебуває у стані свого розроблення, а також існувало до внесення змін (2.2, 2.3, 4.2, 4.3).

Серед методів емпіричного пізнання потрібно виокремити *метод описання (описовий метод)*, який було використано для цілісного наукового дослідження адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу. За допомогою порівняльного методу, або ж методу порівняння, здійснено компаративне дослідження інститутів фінансового моніторингу (фінансової розвідки) у різних країнах, ефективності різних типів підрозділів фінансової розвідки (3.1, 4.2).

До методів теоретичного пізнання, потрібно віднести *метод сходження від абстрактного до конкретного*, який використовувався для дослідження загальних принципів і понять, пов'язаних із провадженням фінансового моніторингу (аналізування міжнародних стандартів, теоретичних концепцій і загальних принципів), аналізування інформаційного забезпечення й організації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу (1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 4.1, 4.3), а згодом – для можливості застосування пропозицій з удосконалення діяльності суб'єктів фінансового моніторингу зокрема та провадження фінансового моніторингу загалом (4.2, 4.3). За допомогою *методу узагальнення* було систематизовано позиції, що превалюють серед представників наукової спільноти на визначення й сутність фінансового моніторингу, його суб'єктів (1.4, 3.1, 3.2, 3.3). *Метод класифікації* дозволив систематизувати й розкрити структуру адміністративно-правових аспектів провадження фінансового моніторингу, ранжувати суб'єкти фінансового моніторингу (як загалом, так і на національному рівні), підрозділи фінансової розвідки, принципи та функції фінансового моніторингу (1.5, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1).

Щодо комплексних методів, то було використано *метод аналізу* в поєднанні з *методом синтезу* задля систематизації та розуміння складних аспектів фінансового моніторингу й розроблення можливих напрямів удосконалення оптимізації системи фінансового моніторингу (4.2 й 4.3). За допомогою *методу екстраполяції* було визначено і прогнозовано можливості імплементації кращих практик зарубіжних країн щодо функціонування системи фінансового моніторингу у вітчизняну площину (4.2). *Метод абстрагування* використано для трактування сутності категоріально-понятійного апарату, зокрема ключових термінів і понять, пов'язаних із фінансовим моніторингом, основних принципів і норм, що лежать в основі провадження фінансового моніторингу (1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2). *Метод індукції та дедукції* допоміг нам на основі аналізу адміністративно-правових засад фінансового моніторингу

розробити рекомендації для подальшого вдосконалення цього інституту (4.2 й 4.3).

Конкретно-соціологічний метод було використано для узагальнення й аналізу статистичних даних щодо динаміки отриманих повідомлень про фінансові операції, динаміки формування досє, кількості переданих узагальнених і додаткових узагальнених матеріалів до правоохоронних і розвідувальних органів тощо (3.2, 3.3, 4.1, 4.3). *Історико-правовий метод* надав можливості виокремити основні етапи становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу (1.1). За допомогою *статистичного методу* було зібрано статистичний матеріал, зведено його за єдиним критерієм та опрацьовано (3.2, 3.3, 4.1, 4.3). *Порівняльно-правовий, або ж компаративний, метод* надав змогу зіставити положення, які регулюють провадження фінансового моніторингу в різних країнах або юрисдикціях, що дозволило виокремити кращі практики задля способів удосконалення вітчизняних адміністративно-правових засад (3.2, 4.1 і 4.2). За допомогою *формально-юридичного (нормативно-догматичного)* методу було виокремлено та проаналізовано визначення категорій, закріплених законодавцем, і проаналізовано їхнє трактування відповідно до положень доктринальних джерел (1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 3.2, 3.3).

Під час написання дисертаційної роботи також було проведено бібліометричний аналіз наукових доробків щодо питання провадження фінансового моніторингу в Україні за 1930–2023 роки за допомогою VOSviewer v. 1.6.10. Було констатовано суттєвий приріст публікаційної активності за зазначеною тематикою у проміжку із 2019 до 2021 року. На нашу думку, це зумовлено ухваленням нового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» і необхідністю приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів і європейських рекомендацій. Також на основі бібліометричного аналізу було зазначено, що дослідження були міжгалузевими (соціальні та поведінкові науки, управління та адміністрування, право).

Аналіз користувацького інтересу до питань провадження фінансового моніторингу було здійснено з використання інструментарію Google Trends. За результатами аналізу пошуку в Україні із 2004 року до сьогодні, частота пошуку категорій «фінансовий моніторинг», «фінансова розвідка» перебуває на стабільно критично низькому рівні протягом періоду починаючи із грудня 2006 року. Зі свого боку, словосполучення «про фінансовий моніторинг» у півтора раза перевищує пошук і користувацький інтерес.

Зі свого боку, за даними наукометричної бази даних Web of Science, питання фінансового моніторингу було предметом досліджень у 274 наукових доробках. За предметними галузями ранжування таке: економіка – 83 (30,3 %), бізнес-фінанси – 78 (28,47 %), менеджмент – 34 (12,409 %), бізнес – 33 (12,04 %), комп’ютерні науки та інформаційні системи – 19 (6,934 %), наука про

операції, дослідження в галузі управління – 18 (6,569 %), комп'ютерні науки та міждисциплінарні застосунки – 11 (4,015 %), інженерія – 11 (4,015 %), право – лише 10 (3,650 %) та ін.

Науково-теоретичною базою для проведення дисертаційного дослідження стали доробки як вітчизняних, так і зарубіжних представників наукової спільноти в галузях гуманітарних наук (філософія), соціальних і поведінкових наук (економіка), управління та адміністрування (публічне управління й фінанси), права (адміністративне право, фінансове право, кримінальне право та інші правничі науки).

Нормативно-правовим підґрунтям дисертації були Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, міжнародні договори, міжнародні стандарти та європейські рекомендації, нормативно-правові акти в системі вітчизняного законодавства і проєкти законів, що закріплюють адміністративно-правові засади провадження фінансового моніторингу.

Інформаційною та емпіричною основою дисертаційного дослідження стали: аналітичні та статистичні матеріали, звіти органів державної влади, наукові дослідження й доктринальні джерела, інформаційно-пошукові системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній правничій науці виконано комплексне монографічне дослідження адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу. Унаслідок проведеного дисертаційного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем, а саме:

уперше:

- запропоновано до дій, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, віднести дії, пов'язані з використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховування злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів, а також використанням волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів унаслідок залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів;

- обґрунтовано необхідність закріплення на законодавчому рівні міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- розкрито сутність інформаційного забезпечення як системи фінансового моніторингу як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також

ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог і законодавства;

- виділено основні складові інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу;

- ґрунтовно досліджено питання принципів фінансового моніторингу як основних засад, що визначають підходи та методологію до виявлення, аналізу та контролю фінансових операцій із метою виявлення та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших фінансових злочинів;

- проаналізовано порядок міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн;

- запропоновано діяльність суб'єктів національного рівня групувати так: збирання та аналізування інформації; розслідування і виявлення порушень; повідомлення та співпраця; розроблення політики та нормативного регулювання; міжнародна співпраця; запобігання фінансовим ризикам;

удосконалено:

- наявні позиції представників наукової спільноти щодо категорії «фінансовий моніторинг», запропоновано авторське визначення;

- підхід до періодизації етапів становлення й розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні;

- рівні вітчизняної законодавчої бази, що регулюють систему фінансового моніторингу: конституційний; рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом; профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг; рівень підзаконних нормативно-правових актів; міжнародні договори та стандарти; акти суб'єктів державного фінансового моніторингу;

- функції фінансового моніторингу як конкретних своєрідних напрямів його застосування у виконанні різних функціональних завдань;

- методи фінансового моніторингу як сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовують для збирання, аналізу та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь тощо), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

- класифікацію суб'єктів фінансового моніторингу відповідно до їхнього обсягу і компетенції;

- напрями подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу;

набули подальшого розвитку:

- основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу;

предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу;

– державне регулювання фінансового моніторингу, що є комплексним, складається з різноманітних компонентів і ґрунтується на міжнародних стандартах і вимогах Європейського співтовариства, а вплив комплексу регуляторів (правових засобів, що містять у собі різні форми та методи управління) сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих меж;

– типологізація підрозділів фінансового моніторингу та їхні компетенції;

– питання щодо впливу локальних (місцевих) умов (у країні) у контексті функціонування підрозділу фінансової розвідки під час вибору моделі для організації;

– основна роль і значення організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу за допомогою: координації та співпраці; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляду; навчання та розвитку навичок; міжнародної співпраці загалом; забезпечення стабільності та безпеки;

– основоположні засади міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані та наведені в дисертаційному дослідженні положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають бути використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – як основа для подальших досліджень адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу України (акт впровадження Сумського державного університету від 10 травня 2023 року);

– освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників і проведення лекцій, семінарських і практичних занять із дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Кримінальне право», «Податкове право», «Господарське право» (акт впровадження Сумського державного університету від 12 вересня 2023 року);

– у правозастосовній (практичній) діяльності – у разі провадження практичної діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу з метою підвищення ефективності їхньої діяльності (акт впровадження Адвокатського об'єднання «Аспер»).

Особистий внесок. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, зазначено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації оприлюднені та одержали позитивну оцінку на 14 міжнародних наукових конференціях ([33–46] у наведеному в рефераті списку праць).

Публікації. Основні теоретичні положення, результати дослідження, висновки і пропозиції викладено дисертанткою в 51 науковій праці, зокрема в 1 колективній монографії, 19 наукових статтях у фахових виданнях України категорії «Б», 6 статтях у періодичних наукових виданнях, що індексуються наукометричними базами даних Scopus та Web of Science, 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 14 тезах доповідей на конференціях і круглих столах, 5 працях, що додатково відображають наукові результати дисертаційного дослідження.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, що вміщують чотирнадцять підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 433 сторінки. Список використаних джерел складається з 452 найменувань і займає 53 сторінки, додатки викладено на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** сформульовано та обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано й розкрито мету та завдання дослідження; визначено об'єкт і предмет, методологічну базу дослідження; окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів публікації за темою дисертаційного дослідження.

У **Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження систем фінансового моніторингу»** висвітлено історичні етапи й періодизацію становлення та розвитку інституту фінансового моніторингу. Установлено, що він сформувався під впливом змін у світовій фінансовій системі, міжнародних зобов'язань і внутрішніх потреб країни в боротьбі зі злочинністю та корупцією. Визначено, що інститут фінансового моніторингу загалом було сформовано як оптимальну й адекватну відповідь на легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення в усьому світі. Наголошено на відсутності єдності, чіткості й обґрунтованості в періодизації становлення фінансового моніторингу. Авторкою виокремлено та проаналізовано 6 етапів становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні: 1-й етап – 1990–1999 рр.; 2-й етап – 2000–2002 рр.; 3-й етап – 2003–2010 рр.; 4-й етап – 2010–2014 рр.; 5-й етап – 2015–2021 рр. та 6-й етап – 2022 р. – дотепер.

Авторкою було висвітлено питання наукової розробки правових засад провадження фінансового моніторингу загалом. Особливу увагу було приділено дисертаційним і монографічним дослідженням із правничої тематики. Авторка також не обмежується лише доробками й досягненнями правничої сфери, а й виокремлює і досліджує доробки економічного спрямування, присвячені тематиці фінансового моніторингу. Наголошено, що з

урахуванням військової агресії Російської Федерації, розвитку новітніх технологій і використання сучасних, певною мірою оновлених методів для вчинення фінансових правопорушень питання є актуальним і потребує подальшого детального й комплексного вивчення.

Наголошено на тому, що при проведенні комплексного наукового дослідження актуалізується питання вибору правильної методології, яка є базисом розроблення кожного наукового доробку. Методологія визначає принципи, за якими проводять наукові дослідження, а також виокремлює методи та підходи, що використовують для отримання знань і розв'язання проблем. Було виокремлено методологічні принципи, які допомогли встановити логіку та рамки для проведення досліджень і формулювання наукових висновків, зокрема: принцип історизму (історичний принцип); принцип детермінізму (принцип причинності); термінологічний принцип; системний принцип (принцип системності); принцип об'єктивності; когнітивний принцип (пізнавальний); формально-логічний принцип; принцип відповідності; принцип додатковості; принцип поєднання теорії і практики. Щодо методів наукового дослідження, то було наголошено на тому, що їхня класифікація є доволі складною, існує плюралізм поглядів щодо критеріїв класифікації. Було виокремлено такі категорії методів наукового пізнання, використані під час проведення дослідження фінансового моніторингу: філософські, загальнонаукові й конкретно-наукові. Серед філософських методів нами було визначено – діалектичний (діалектико-логічний); феноменологічний; герменевтичний (або ж метод герменевтичного дискурсу); аналітичний (поєднав методи логічного, категоріального й системно-структурного аналізу). Щодо загальнонаукових методів, то було виокремлено три підкатегорії, або ж рівні. Перший – методи емпіричного пізнання: описовий (описання); порівняльний (компаративний). На другому рівні (теоретичного пізнання) було використано такі методи: сходження від абстрактного до конкретного; узагальнення; класифікації. Серед комплексних методів – аналізу; синтезу; екстраполяції; абстрагування; індукції та дедукції. Останньою групою були конкретно-наукові методи наукового пізнання – конкретно-соціологічний; статистичний; порівняльно-правовий; формально-юридичний (нормативно-догматичний).

Визначено, що останніми роками трактування словосполучення «фінансовий моніторинг» певною мірою зазнало змін як у науковій площині, так і офіційному категоріальному обігу. Незважаючи на той факт, що дефініція «фінансовий моніторинг» отримала своє законодавче закріплення, єдиної думки із приводу її трактування серед наукової спільноти не існує. Це зумовлено тим, що дефініція «фінансовий моніторинг» пов'язана з комплексністю і різноманітністю аспектів. З урахуванням проаналізованих у роботі позицій до трактування категорії «фінансовий моніторинг» у доктринальних джерелах, а також на законодавчому рівні було запропоновано як категорію «фінансовий моніторинг» комплекс визначених на законодавчому рівні заходів, що

здійснюють уповноважені суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу та спрямовані на виконання вимог чинного законодавства в контексті протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження. Визначено основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу; предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу.

Було зосереджено увагу на базисних засадах провадження фінансового моніторингу, оскільки як і будь-яке явище правничої дійсності, фінансовий моніторинг ґрунтується на відповідних принципах. До принципів фінансового моніторингу запропоновано відносити такі: законності; об'єктивності та реальності; незалежності; загальності; системності; застосування ризик-орієнтованого підходу; пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави, від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації злочинних доходів; координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях; таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу; збереження, захисту інформації та повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну; презумпції невинуватості суб'єктів фінансових операцій; багатосуб'єктності; наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів. Функції фінансового моніторингу було проаналізовано як конкретні своєрідні напрями його застосування у виконанні різних функціональних завдань, про які ми вже зазначали. До основних функцій фінансового моніторингу віднесено наступні: передбачення (прогнозування); виявлення; спостереження; вивчення (аналізування, або ж аналітична); організаційно-управлінська (або упорядкувальна); контролювальна; інформаційна; превентивна (запобіжна); правоохоронна; стабілізаційна (мобілізувальна). Також увагу було приділено методам фінансового моніторингу. Їх було запропоновано розглядати як сукупність структурованих і систематизованих прийомів і засобів (інструментарію), що використовують для збору, аналізу та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів, зокрема й за допомогою віртуальних активів); корупційним діянням тощо, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Серед основних методів фінансового моніторингу було виокремлено такі: залежно від способу здійснення або ступеня автоматизації (автоматичний, ручний і комбінований методи); за характером інформації (аналіз даних загалом; аналіз транзакцій; аналіз фінансової звітності); за формою заходів щодо інформації (збирання; оброблення; зберігання; аналіз і поширення).

У Розділі 2 «Інформаційне забезпечення та правові основи провадження фінансового моніторингу» наголошено, що інформаційне

забезпечення системи фінансового моніторингу допомагає уникнути фінансових ризиків і сприяє забезпеченню дотримання фінансовими інституціями вимог щодо протидії й запобігання незаконній фінансовій діяльності. Такі системи важливі для збереження фінансової стабільності та безпеки як на національному, так і міжнародному рівнях. Запропоновано вважати категорію «інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу» системою процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналізування і подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог і законодавства. Загальною метою інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу було визначено забезпечення безпеки та стабільності фінансової системи, виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, а також сприяння протидії й запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупційним діянням. Виокремлено та проаналізовано такі основні складові інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу: збирання та акумулювання даних; аналізування даних; виявлення підозрілих операцій; звітність і збереження даних; обмін інформацією; технологічні рішення.

Авторкою акцентовано на важливості ефективного державного регулювання фінансового моніторингу для підтримання стабільності та забезпечення економічної безпеки держави. Було виокремлено такі головні характеристики сучасного стану державного регулювання: відсутність належного й «адекватного» рівня контролю й нагляду; збільшення обсягу фінансової злочинності; необхідність використання сучасних технологій та інформаційних систем; підвищення й зростання ролі міжнародної співпраці; необхідність використання ризик-орієнтованого підходу до провадження фінансового моніторингу; забезпечення прозорості та відкритості при провадженні фінансового моніторингу. Охарактеризовано складові механізму регулювання фінансового моніторингу: інституційний; організаційний; нормативно-правовий і методичний. До інституційного механізму віднесено такі категорії: інституції, органи, суб'єкти провадження фінансового моніторингу й підпорядкування міжвідомчого характеру. До організаційного механізму забезпечення (регулювання) фінансового моніторингу було віднесено: навчальні матеріали; підготовка персоналу; інструкції та правила для персоналу. Визначено, що нормативно-правове забезпечення (регулювання) фінансового моніторингу містить такі складові: законодавчі документи; підзаконні нормативно-правові акти. До методичної складової віднесено підходи, принципи, методи фінансового моніторингу. Наголошено, що питання державного регулювання фінансового моніторингу є актуальним у сучасному

світі з таких причин: захист фінансової стабільності; боротьба зі злочинністю; міжнародна співпраця; захист прав споживачів; забезпечення прозорості та довіри; запобігання фінансуванню тероризму; розвиток фінансового ринку.

Зазначено, що вітчизняну законодавчу базу, що регулює систему фінансового моніторингу, можна умовно зобразити як таку, яка має кілька рівнів, як і в більшості зарубіжних країн. Виокремлено основні рівні вітчизняної законодавчої бази: конституційний; рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом; профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг; рівень підзаконних нормативно-правових актів; міжнародні договори та стандарти; акти суб'єктів державного фінансового моніторингу. Проаналізовано основні акти, які належать до зазначених вище рівнів. Запропоновано внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» у частині визначення дій, що належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема статтю 5 запропоновано викласти в такій редакції:

До легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать дії, пов'язані з:

– вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом;

– вчиненням дій, спрямованих на приховання або маскуванню походження доходів, одержаних злочинним шляхом;

– використанням комплексних фінансових транзакцій, зокрема розрахункових операцій, інвестицій, придбанням майна, а також будь-якими іншими діями, спрямованими на приховання походження таких доходів;

– перетворенням (зміною форми) доходів, одержаних злочинним шляхом, інвестуванням їх у легальний бізнес, придбанням цінних паперів, нерухомості або інших активів;

– використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховання злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів;

– використанням волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів за допомогою залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів.

У Розділі 3 «Організація діяльності суб'єктів фінансового моніторингу в Україні» зазначено, що в процесі формування національних систем фінансового моніторингу для більшості країн притаманним став абсолютно новий підхід, який мав на меті зв'язати приватний сектор із правоохоронними органами, а тому країни запропонували створити інституцію нового типу – підрозділ фінансової розвідки. Необхідність створення підрозділів фінансової

розвідки й виконання ними своїх основних функцій дозволить країні відповідати рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Наголошено, що в окремих країнах підрозділи фінансової розвідки виконують різноманітні функції, визначені особливостями правових систем і історичним контекстом їхнього створення. Проте відповідно до трактування категорії «підрозділ фінансової розвідки», наданого Егмонтською групою, було виокремлено три основні функції будь-якого підрозділу фінансової розвідки, на яких ґрунтується їхня діяльність. Зокрема це такі дії, пов'язані з інформацією про фінансові операції, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: збирання; оброблення; аналізування. Типологізовано підрозділи фінансової розвідки так: підрозділи фінансової розвідки судового або прокурорського, правоохоронного, адміністративного й гібридного типів. Ця класифікація є прийнятною з урахуванням узагальнювального досвіду країн, де функціонують підрозділи фінансової розвідки. Щодо гібридної організаційної моделі, було виокремлено такі різновиди: адміністративний / правоохоронний; адміністративний / судовий; судовий / правоохоронний. Визначено переваги та недоліки кожної з виокремлених категорій підрозділів. Зазначено, що чинники, які визначають відмінності між підрозділами фінансової розвідки, зумовлені специфікою діяльності та функцій. Проте ці підрозділи мають на меті забезпечити координацію між органами правоохоронних органів.

Авторкою проаналізовано роль і значення наднаціонального рівня суб'єктів фінансового моніторингу. Зазначено, що міжнародне співтовариство дійшло висновку, що жодна країна не може самотійно боротися з такими явищами, як легалізація (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупція, і лише колективні зусилля світової спільноти можуть забезпечити ефективну протидію і протистояти цим діянням. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу можна розглядати залежно від рівня їхнього функціонування – національного (вітчизняного) та міжнародного (наднаціонального). Наголошено, що практика окремих регіонів запровадження власних механізмів та інституцій, що опікуються питаннями протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення для спільної роботи на регіональному рівні є надзвичайно правильною та актуальною. Регіональний рівень містить у собі елементи міжнародного співробітництва та координації, але на більш обмеженій території, ніж глобальний міжнародний рівень, оскільки він охоплює діяльність і співпрацю між країнами на регіональному чи субрегіональному рівні. Цей рівень дозволяє країнам у певному регіоні об'єднувати зусилля та розробляти спільні стратегії протидії легалізації

(відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що може бути дуже важливим у забезпеченні безпеки та стабільності в конкретному регіоні. Суб'єктів наднаціонального рівня було запропоновано поділити на прямих і непрямих учасників. Проаналізовано діяльність таких інституцій на наднаціональному (міжнародному рівні): Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering); Організації Об'єднаних Націй (United Nations); Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, MONEYVAL); Еґмонтської групи підрозділів фінансових розвідок (Egmont Group of Financial Intelligence Units); Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ); Базельського комітету з банківського нагляду (Basel Committee on Banking Supervision); Світового банку (World Bank); Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund); Європейського банку реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development); Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization, ICPO). Учасником суб'єктів регіонального рівня, як було визначено, є Україна. Діяльність інших регіональних об'єднань для провадження фінансового моніторингу в Україні має доволі опосередкований характер. Значення міжнародних організацій відображають такі аспекти: координація та співпраця; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляд; навчання та розвиток навичок; міжнародна співпраця загалом; забезпечення стабільності та безпеки.

Запропоновано діяльність суб'єктів національного рівня групувати так: збирання та аналізування інформації; розслідування і виявлення порушень; повідомлення та співпраця; розроблення політики та нормативного регулювання; міжнародна співпраця; запобігання фінансовим ризикам. Наголошено, що порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, такими як закордонні аналоги, вітчизняна система наділена більшими повноваженнями. Це можна пояснити тим, що вона не лише отримує інформацію, але й самостійно проводить фінансові розслідування. Суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня уможливлено ранжувати на дві класифікаційні групи: суб'єктів первинного фінансового моніторингу; суб'єктів державного фінансового моніторингу. Зазначено, що в Україні ця система фактично охоплює всіх постачальників фінансових послуг і передбачає тісну взаємодію між суб'єктами фінансового моніторингу, міністерствами та відомствами. Кожна із зазначених установ виконує конкретну, урегульовану законодавством, роль у єдиній системі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Діяльність суб'єктів національного рівня було запропоновано групувати так: збір та аналіз

інформації; розслідування і виявлення порушень; повідомлення та співпраця; розроблення політики та нормативного регулювання; міжнародна співпраця; запобігання фінансовим ризикам.

У Розділі 4 «Удосконалення адміністративно-правових засад здійснення фінансового моніторингу в Україні» проаналізовано порядок міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн. Важливим елементом міжнародного співробітництва виокремлено безпосередньо налагодження співпраці з міжнародними інституціями й іноземними партнерами, уповноваженими протидіяти легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Наголошено і проаналізовано виклики, які потрібно враховувати за міжнародної співпраці у сфері провадження фінансового моніторингу співпраці: відсутність єдиної системи фінансового моніторингу; технологічна складність і швидкий розвиток фінансових інструментів та технологій, що використовують для незаконних фінансових операцій; політичні та геополітичні чинники, які можуть перешкоджати співпраці між країнами.

Досліджено досвід зарубіжних країн (Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка) з метою пошуку можливих способів удосконалення системи фінансового моніторингу в Україні, адміністративно-правових засад його провадження. Визначено основні переваги систем фінансового моніторингу в цих країнах із метою можливості імплементації кращих практик в Україні. Виокремлено загальні аспекти, які необхідно враховувати під час удосконалення організації процедури провадження фінансового моніторингу: нормативно-правова база; звітність і ведення обліку; належна перевірка клієнта; ризик-орієнтований підхід; міжвідомча співпраця та обмін інформацією між регуляторними органами, правоохоронними органами та фінансовими установами для сприяння обміну розвідданими і посилення виявлення та запобігання фінансовим злочинам; міжнародна співпраця; регулярні оцінювання та оновлення; взаємодія з громадськістю; захист даних.

Зазначено, що міжвідомча взаємодія полягає у спільній роботі суб'єктів фінансового моніторингу за допомогою обміну інформацією та координації заходів із метою виявлення, протидії та припинення фактів легалізації (відмивання) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення й інших видів фінансової злочинності. На нашу думку, це допомагає стабілізувати фінансову систему, зменшити можливість її використання для незаконних цілей, а також забезпечити стабільність і надійність національної безпеки. Авторкою обґрунтовано необхідність закріплення на законодавчому рівні міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема запропоновано доповнити зміст Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» статтею 37 «Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму і фінансування розповсюдження зброї масового знищення». Пропонуємо такий її зміст:

1. Міжвідомчою взаємодією суб'єктів фінансового моніторингу варто вважати спільну діяльність та обмін інформацією між інституціями, що відповідають за виявлення та аналізування фінансових транзакцій для виявлення підозрілих операцій, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

2. Метою міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є ефективна і налагоджена співпраця (у встановлених формах) зазначених суб'єктів щодо запобігання і протидії фінансовим злочинам у контексті забезпечення стабільності фінансово-економічної безпеки держави, захисту національної та міжнародної безпеки з урахуванням взаємних обов'язків правничого характеру з виокремленням для кожного різних за змістом повноважень.

3. Основними принципами міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу є такі:

- суворе дотримання законності;*
- гласність;*
- плановість;*
- оперативний розгляд та ухвалення рішень із питань, що потребують спільного вирішення;*
- гуманізм;*
- спільність інтересів;*
- пропорційність відповідальності за наслідки міжвідомчої взаємодії;*
- координації дій під час здійснення міжвідомчої взаємодії;*
- конфіденційність.*

4. Основні форми міжвідомчої взаємодії.

Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу відбувається в таких формах:

- організаційній (обмін інформацією, проведення спільних нарад і засідань щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення);*
- правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходах; укладення адміністративних договорів; нормотворчий процес).*

4.1. У сфері реалізації державної політики щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

4.1.1. Проведення спільних засідань із метою найактуальніших проблем, ухвалення погоджених рішень щодо реалізації державних програм щодо протидії легалізації злочинних доходів, виконання нових законів і правових актів органів влади України щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.1.2. Розроблення та реалізація спільних планів, програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.1.3. Створення спільних робочих груп представників інституцій, віднесених до суб'єктів фінансового моніторингу для вивчення окремих проблем щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і розроблення пропозицій їхнього розв'язання.

4.2. У превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом:

4.2.1. Розроблення та подання до проєктів державних програм щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення узгоджених пропозицій із питань превенції правопорушень у зазначеній сфері.

4.2.2. Взаємний обмін інформацією щодо виявлених причин та умов, що сприяють правопорушенням, суб'єктами в процесі здійснення своїх функцій.

4.2.3. Спільне вивчення проблем превенції правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення і розроблення пропозицій і заходів щодо їхнього вирішення.

4.2.4. Підготовка та внесення до відповідних інституцій спільних пропозицій про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень щодо легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

4.3. Щодо удосконалення нормативно-правової бази протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення:

4.3.1. Спільне вивчення кращих практик застосування законодавства щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з метою розроблення уніфікованих рекомендацій із його виконання, виявлення недоліків і прогалин та підготовки погоджених пропозицій щодо їхнього усунення.

4.3.2. Обмін інформацією про практику виконання правових актів із питань щодо протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

4.4. Вектори взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу в контексті протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – стратегічний і тактичний.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексне теоретичне узагальнення та розв'язання наукової проблеми – визначення сутності, складових і подальших напрямів удосконалення адміністративно-правових засад провадження фінансового моніторингу в Україні.

До основних сформульованих концептуальних наукових положень, висновків і рекомендацій належать такі:

1. Становлення та розвиток інституту фінансового моніторингу в Україні було складним і поетапним процесом, що містило в собі створення відповідної законодавчої бази, розвиток інституціональної структури та впровадження сучасних технологій для ефективного контролю фінансових операцій у країні. Визначено і проаналізовано етапи становлення та розвитку інституту фінансового моніторингу, що був сформований як оптимальна й адекватна відповідь на легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в усьому світі. Констатовано відсутність єдності, чіткості й обґрунтованості в періодизації становлення фінансового моніторингу у зв'язку з таким: змінами в політичному й економічному вимірах в Україні; інституційними проблемами та несвоєчасною (запізнілою) імплементацією реформ; впливом зовнішніх чинників і внутрішніх бар'єрів; відсутністю довгострокової ефективної стратегії розвитку інституту фінансового моніторингу.

Запропоновано шість етапів становлення і розвитку інституту фінансового моніторингу.

2. На основі аналізу доробків представників наукової спільноти встановлено, що питання провадження фінансового моніторингу як одного з дієвих методів і інструментів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення було і є предметом праць представників наукової спільноти й дотепер. З урахуванням військової агресії Російської Федерації, розвитку новітніх технологій і використання сучасних, певною мірою оновлених методів для вчинення фінансових правопорушень

питання є актуальним і потребує подальшого детального й комплексного вивчення. У контексті необхідності виконання вимог і завдань Україною, поставлених після надання статусу держави-кандидата в Європейський Союз (зокрема забезпечення ухвалення антиолігархічного законодавства й законодавства проти відмивання грошей), актуалізовано дослідження кращих практик зарубіжних країн із провадження фінансового моніторингу (фінансової розвідки) й можливості їх імплементації у вітчизняну площину.

3. Наголошено на важливості вибору правильної методології, яка є базисом розроблення кожної наукової праці в контексті проведення комплексного наукового дослідження. Методологія визначає принципи, за якими проводять наукові дослідження, а також виокремлює методи та підходи, що використовують для отримання знань і розв'язання проблем.

Виокремлено та проаналізовано базисні методологічні принципи: історизму (історичний принцип); детермінізму (причинності); термінологічний; системний (системності); об'єктивності; когнітивний (пізнавальний); формально-логічний; відповідності; додатковості; поєднання теорії і практики. Наголошено на складності класифікації методів наукового дослідження через плюралізм поглядів щодо критеріїв класифікації. Визначено такі категорії методів наукового пізнання, використані під час проведення дослідження фінансового моніторингу: філософські, загальнонаукові й конкретно-наукові методи. Серед філософських методів нами було визначено такі: діалектичний (діалектико-логічний); феноменологічний; герменевтичний (або ж метод герменевтичного дискурсу); аналітичний (поєднав методи логічного, категоріального й системно-структурного аналізу). Щодо загальнонаукових методів, то було виокремлено три підкатегорії, або ж рівні. Перший – методи емпіричного пізнання: описовий (описання); порівняльний (компаративний). На другому рівні (теоретичного пізнання) було використано такі методи: сходження від абстрактного до конкретного; узагальнення; класифікації. Серед комплексних методів – аналізу; синтезу; екстраполяції; абстрагування; індукції та дедукції. Останньою групою були конкретно-наукові методи наукового пізнання – конкретно-соціологічний; статистичний; порівняльно-правовий; формально-юридичний (нормативно-догматичний).

4. Категорією «фінансовий моніторинг» запропоновано вважати комплекс визначених на законодавчому рівні заходів, що здійснюють уповноважені суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу та спрямовані на виконання вимог чинного законодавства в контексті протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження. Визначено такі основні структурні елементи фінансового моніторингу: основні засади (принципи) фінансового моніторингу; основні цілі фінансового моніторингу; предмет фінансового моніторингу; об'єкти фінансового моніторингу; суб'єкти фінансового моніторингу.

Зі свого боку, було запропоновано до дій, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, віднести дії, пов'язані з

використанням благодійної допомоги та волонтерства як інструментів для приховання злочинних доходів, наприклад, здійснення благодійних внесків на імена третіх осіб або створення фіктивних благодійних організацій, привласнення коштів, а також використанням волонтерської діяльності для легалізації злочинних доходів унаслідок залучення волонтерів до фіктивних проєктів або інших схем, що дозволяють приховати справжнє походження коштів.

5. Серед принципів фінансового моніторингу виокремлено такі: законності; об'єктивності та реальності; незалежності; загальності; системності; застосування ризик-орієнтованого підходу; пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави, від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації «злочинних доходів»; координованості взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і міжнародному рівнях; таємності інформації, отриманої внаслідок провадження фінансового моніторингу; збереження, захисту інформації та повноти, актуальності та своєчасності інформаційного обміну; презумпції невинуватості суб'єктів фінансових операцій; багатосуб'єктності; наявності в державі спеціально уповноваженого органу, який координуватиме та самостійно здійснюватиме заходи, спрямовані на запобігання та протидію легалізації так званих злочинних доходів.

Функції фінансового моніторингу було запропоновано розглядати як конкретні своєрідні напрями його застосування у виконанні різних функціональних завдань, про які ми вже зазначали. Серед основних було виокремлено функції: передбачення (прогнозування); виявлення; спостереження; вивчення (аналізування, або ж аналітична); організаційно-управлінська (або упорядковувальна); контролювальна; інформаційна; превентивна (запобіжна); правоохоронна; стабілізаційна (мобілізувальна).

Методами фінансового моніторингу авторкою запропоновано вважати сукупність структурованих і систематизованих прийомів та засобів (інструментарію), що використовують для збирання, аналізу та оброблення масиву інформаційних даних із метою запобігання та протидії фінансовій злочинності (легалізації злочинних доходів (зокрема й за допомогою віртуальних активів; корупційних діянь тощо), фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Серед основних методів фінансового моніторингу було виокремлено такі: залежно від способу здійснення або ступеня автоматизації (автоматичний, ручний і комбінований методи); за характером інформації (аналіз даних загалом; аналіз транзакцій; аналіз фінансової звітності); за формою заходів щодо інформації (збирання; оброблення; зберігання; аналіз і поширення).

6. Запропоновано розглядати категорію «інформаційне забезпечення» як певну систему процесів і ресурсів, що у своєму взаємозв'язку забезпечують задоволення потреб у надходженні інформації щодо конкретних характеристик об'єктів через чітко визначені відрізки часу або за наявністю запитів для

ефективного управління та ухвалення стратегічних рішень. Визначено, що система інформаційного забезпечення містить у собі отримання інформації, її оброблення, накопичення, зберігання, аналіз і передання апарату управління для ухвалення рішень щодо підвищення рівня фінансової безпеки.

Інформаційне забезпечення фінансового моніторингу запропоновано розглядати як систему процесів, ресурсів і технологій, що забезпечує збирання, оброблення, аналіз та подання інформації, необхідної для виявлення та відстеження незаконної фінансової діяльності, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також ідентифікації фінансових ризиків і забезпечення дотримання відповідних нормативних вимог і законодавства. Наголошено, що інформаційне забезпечення фінансового моніторингу передбачає доступ до надійних даних, інструментів аналізу та звітності, які дозволяють державним органам і фінансовим інституціям ефективно виконувати завдання щодо протидії та запобігання фінансовій злочинності і забезпечити фінансову стабільність.

Основними складовими інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно виокремити такі:

- збирання та акумулювання даних. Це охоплює збирання інформації від різних джерел, зокрема за допомогою автоматизованих систем, які реєструють і зберігають інформацію про фінансові операції;

- аналізування даних. Після збирання інформації важливо проаналізувати її з метою виявлення незвичайних або підозрілих фінансових операцій. Для цього може бути використано аналітичні та статистичні методи, машинне навчання та інші технології;

- виявлення підозрілих операцій. Інформаційна система повинна мати здатність виявляти підозрілі фінансові операції на основі певних критеріїв, таких як величина транзакції, тип операції, зв'язки між клієнтами тощо;

- звітність і збереження даних. Один із важливих аспектів фінансового моніторингу – це зберігання історії фінансових операцій і звітів про виявлені підозрілі операції. Це допомагає в подальшому розслідуванні та аналізуванні;

- обмін інформацією. Для ефективного провадження фінансового моніторингу інформацією повинні обмінюватися різні структури та інституції, що допомагає в реагуванні на незвичайні або підозрілі фінансові активності;

- технологічні рішення. Для забезпечення ефективності та швидкості фінансового моніторингу використовують сучасні технології, такі як програмне забезпечення для аналізу даних.

Загальною метою інформаційного забезпечення системи фінансового моніторингу потрібно визначити забезпечення безпеки та стабільності фінансової системи, виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, а також сприяння протидії й запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і корупційним

діянням. Інформаційне забезпечення системи фінансового моніторингу допомагає уникнути фінансових ризиків і сприяє забезпеченню дотримання фінансовими установами вимог щодо боротьби з незаконною фінансовою діяльністю. Такі системи важливі для збереження фінансової стабільності та безпеки національного і міжнародного рівнів.

7. Державне регулювання фінансового моніторингу є актуальним у сучасному світі з таких причин:

- захист фінансової стабільності;
- боротьба зі злочинністю;
- міжнародна співпраця;
- захист прав споживачів;
- забезпечення прозорості та довіри;
- запобігання фінансуванню тероризму;
- розвиток фінансового ринку.

Основним суб'єктом правового регулювання відносин у сфері провадження фінансового моніторингу необхідно розглядати суб'єкти державного фінансового моніторингу (державні регулятори), наділені правом ухвалювати правові акти для виконання своїх функцій: Національний банк України; Міністерство фінансів України; Міністерство юстиції України; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Міністерство цифрової трансформації України та Державна служба фінансового моніторингу.

Державне регулювання фінансового моніторингу визначено як всебічне і складається з різноманітних компонентів. Основними методами регулювання є правові засоби, що містять у собі різні форми та методи управління. Вплив всього цього комплексу регуляторів сприяє формуванню управлінсько-правового середовища, у межах якого суб'єкти державного управління діють на основі чітко визначених законодавчих рамок.

8. Законодавча база є одним із головних елементів у системі інструментів для створення правового середовища, яке сприяє дієвому функціонуванню системи фінансового моніторингу. Визначено, що, незважаючи на той факт, що законодавча база, яка регулює провадження фінансового моніторингу в Україні, перебуває ще в процесі становлення, вона є доволі ґрунтовною і враховує більшою мірою основні положення міжнародних стандартів і рекомендацій.

Обґрунтовано, що вітчизняну законодавчу базу, що регулює систему фінансового моніторингу, можна умовно зобразити як таку, що має кілька рівнів, як і в більшості зарубіжних країн. Визначено такі рівні вітчизняної законодавчої бази, які регулюють систему фінансового моніторингу: конституційний; рівень законів, що регулюють питання, пов'язані з фінансовими операціями загалом; профільні (спеціалізовані) закони, що регулюють безпосередньо фінансовий моніторинг; рівень підзаконних нормативно-правових актів; міжнародні договори та стандарти; акти суб'єктів державного фінансового моніторингу.

9. Необхідність створення підрозділів фінансової розвідки й виконання ними своїх основних функцій дозволить країні відповідати рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) – Міжнародних стандартів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. Запропоновано розглядати підрозділи фінансової розвідки як організаційні інституції (одиниці), що спеціалізуються в галузі збирання та аналізування фінансової інформації для виявлення фінансових злочинів і порушень. Констатовано, що під час вибору моделі для організації підрозділу фінансової розвідки насамперед необхідно врахувати локальні (місцеві) умови (у країні) у контексті функціонування такої інституції в одній із структур.

Виокремлено три основні функції будь-якого підрозділу фінансової розвідки, на яких ґрунтується їхня діяльність. Це дії, пов'язані з інформацією про фінансові операції, які сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: збирання; оброблення; аналізування; передання інформації, що безпосередньо стосується відмивання коштів, пов'язаних із ним предикатних правопорушень і фінансування тероризму.

З урахуванням функцій, які виконують підрозділи фінансової розвідки, було визначено завдання, покладені на ці інституції: виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; боротьба і протидія корупції; виявлення фактів фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення; забезпечення податкової безпеки; провадження міжнародної співпраці за допомогою взаємодії з аналогічними інституціями та органами інших країн для обміну інформацією та спільного розслідування міжнародних фінансових злочинів.

Зважаючи на досвід країн, де функціонують підрозділи фінансової розвідки, було виокремлено загальну класифікацію:

- підрозділи фінансової розвідки судового, або прокурорського типу;
- підрозділи фінансової розвідки правоохоронного типу;
- підрозділи фінансової розвідки адміністративного типу;
- підрозділи фінансової розвідки гібридного типу.

Щодо гібридної організаційної моделі, потрібно виокремити такі:

- адміністративний / правоохоронний;
- адміністративний / судовий;
- судовий / правоохоронний.

10. Міжнародне співтовариство дійшло висновку, що жодна країна не може самотійно боротися з такими явищами, як легалізація (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, корупція, і лише колективні зусилля світової спільноти можуть забезпечити ефективну протидію та протистояти цим діям. З урахуванням цього суб'єктів фінансового моніторингу можна

розглядати залежно від рівня їхнього функціонування – національного (вітчизняного) та міжнародного (наднаціонального). Суб'єкти фінансового моніторингу запропоновано поділити на різні рівні відповідно до їхнього обсягу і компетенції:

- наднаціонального рівня (зокрема регіональний, або ж субрегіональний);
- національного рівня.

Наднаціональний рівень суб'єктів фінансового моніторингу означає, що їхня діяльність виходить за межі національного або державного рівня і має міжнародний або глобальний характер, оскільки велика кількість злочинних мереж і глобальні фінансові операції можуть легко обходити національні «межі», з урахуванням чого важливості набуває саме наднаціональний рівень функціонування суб'єктів фінансового моніторингу. Наголошено, що практика окремих регіонів запровадження власних механізмів та інституцій, що опікуються питаннями протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення для спільної роботи на регіональному рівні є надзвичайно правильною та актуальною.

На наднаціональному (міжнародному рівні) було виокремлено та проаналізована діяльність таких суб'єктів: Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей; Організації Об'єднаних Націй; Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; Егмонтської групи підрозділів фінансових розвідок; Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму; Базельського комітету з банківського нагляду; Світового банку; Міжнародного валютного фонду; Європейського банку реконструкції та розвитку; Міжнародної організації кримінальної поліції.

Наголошено на головній ролі та значенні організацій наднаціонального рівня в забезпеченні провадження ефективного фінансового моніторингу за допомогою: координації та співпраці; розроблення стандартів і нормативів; оцінювання та нагляду; навчання та розвитку навичок; міжнародної співпраці загалом; забезпечення стабільності та безпеки.

11. Констатовано, що порівняно з іншими системами фінансового моніторингу, такими як закордонні аналоги, вітчизняна система наділена більшими повноваженнями. Оскільки суб'єкти фінансового моніторингу не лише отримують інформацію, але й самостійно проводять фінансові розслідування.

Суб'єктів фінансового моніторингу національного рівня було ранжовано на дві класифікаційні групи: суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Вони відіграють важливу роль у системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Діяльність суб'єктів національного рівня було запропоновано групувати

так: збирання та аналізування інформації; розслідування і виявлення порушень; повідомлення та співпраця; розроблення політики та нормативного регулювання; міжнародна співпраця; запобігання фінансовим ризикам.

12. Проаналізовано основоположні засади міжнародного співробітництва у сфері провадження фінансового моніторингу, зокрема:

- розповсюдження та обмін досвідом України щодо процедури провадження фінансового моніторингу в міжнародній площині;
- надання відповідної допомоги в провадженні розслідувань, проведенні досліджень, формуванні справ і провадженні, а також надання інформації, пов'язаної із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- укладання й підписання міжнародних договорів, які мають міжвідомчий характер;
- участь у програмах щодо повернення фінансових активів;
- участь в електронному каталозі щодо пошуку активів спільно з Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;
- розроблення програм із метою удосконалення чинного законодавства, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам і впровадження кращих практик зарубіжних країн;
- протидія будь-якого виду тероризму та сепаратизму;
- запобігання та боротьба з порушеннями законодавства щодо незаконного заволодіння чужим майном, активами, грошима, майновими правами, інтелектуальною власністю та особистими даними на державному та міжнародному рівнях;
- зменшення рівня корупції.

Було виокремлено виклики, які потрібно враховувати за міжнародної співпраці: відсутність єдиної системи фінансового моніторингу; технологічна складність і швидкий розвиток фінансових інструментів та технологій, що використовують для незаконних фінансових операцій; політичні та геополітичні чинники, які можуть перешкоджати співпраці між країнами.

13. З метою пошуку можливих способів покращання системи фінансового моніторингу в Україні, адміністративно-правових засад його провадження проаналізовано досвід зарубіжних країн (Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка). Визначено основні переваги систем фінансового моніторингу в цих країнах із метою можливості імплементації в Україні.

Запропоновано такі напрями подальшого розвитку та удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу:

- удосконалення вітчизняного законодавства в контексті оновлених міжнародних стандартів і європейських рекомендацій із метою уніфікації і приведення у відповідність;

- впровадження ризик-орієнтованого підходу у практичну і щоденну роботу всіх учасників національної системи фінансового моніторингу;
- поліпшення механізмів міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та розроблення методики такої взаємодії;
- удосконалення порядку міжнародної взаємодії і співпраці між суб'єктами фінансового моніторингу України та зарубіжних країн, зокрема підрозділами фінансової розвідки.

14. Досліджено міжвідомчу взаємодію суб'єктів фінансового моніторингу в контексті провадження фінансового моніторингу з урахуванням того, що інститут фінансового моніторингу є системним утворенням, тому ґрунтується на регламентації відносин певних груп (суб'єктів фінансового моніторингу). Визначено, що міжвідомча взаємодія полягає у спільній роботі суб'єктів фінансового моніторингу за допомогою обміну інформацією та координації заходів із метою виявлення, протидії та припинення фактів легалізації (відмивання) злочинних доходів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення й інших видів фінансової злочинності. Це допомагає стабілізувати фінансову систему, зменшити можливість її використання для незаконних цілей, а також забезпечити стабільність і надійність національної безпеки.

Запропоновано доповнити зміст Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» статтею 37 «Міжвідомча взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Уткіна М. С. Ризико-орієнтований підхід: особливості здійснення фінансового моніторингу під час його застосування. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова, М. С. Бричко. Суми : СумДУ, 2022. С. 40–49.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Уткіна М. С. Здійснення фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 82. С. 124–129. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4666006>.

3. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292–295. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/75>.

4. Уткіна М. С. Правовий статус суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2020. № 23 (36). С. 73–77.

5. Уткіна М. С. Взаємодія правоохоронних органів та фінансових установ щодо здійснення фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2021. № 26 (39). С. 102–106.

6. Уткіна М. С. До питання інформаційного забезпечення фінансового моніторингу. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 94–97. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.354>.

7. Уткіна М. С., Смаль В. В. Заходи щодо співпраці правоохоронних органів з метою протидії легалізації злочинних доходів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 360–362. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/86>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано інформаційний обмін для забезпечення провадження фінансового моніторингу в контексті взаємодії правоохоронних органів*.

8. Резнік О. М., Уткіна М. С. Щодо співвідношення фінансового моніторингу та фінансового контролю: доктринальний та законодавчий підходи. *Ампаро*. 2022. № 2. С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-2-03>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано доктринальні та законодавчі підходи до визначення категорії «фінансовий моніторинг»*.

9. Уткіна М. С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи*. 2023. № 4 (34). С. 469–476. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-469-476](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-469-476).

10. Уткіна М. С. Виклики та перспективи міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 255–259. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.43>.

11. Уткіна М. С. Правові аспекти врегулювання віртуальних активів в контексті провадження фінансового моніторингу. *Академічні візії*. 2023. № 19. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7956251>.

12. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як інструмент запобігання фінансовому тероризму: нові виклики та перспективи. *Академічні візії*. 2023. Випуск 20. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/431>.

13. Уткіна М. С. Щодо принципів фінансового моніторингу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 147–151. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.24>.

14. Utkina M. S. Foreign Experience of Organising State Financial Monitoring. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). С. 99–104. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.15>.

15. Уткіна М. С. Ретроспективний аналіз розвитку інституту фінансового моніторингу в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 377–387. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-377-387](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-377-387).
16. Уткіна М. С. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу у національній системі. *Ампаро*. 2023. № 2. С. 48–55. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-2-07>.
17. Уткіна М. С. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду в системі фінансового моніторингу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 127–131. URL: <https://doi.org/10.32782/39221481>.
18. Utkina M. S. Cooperation between Financial Intelligence Units, Supervisors and «Third» Countries: Main Points and Challenges. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34 (73), № 3. С. 67–71. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/12>.
19. Уткіна М. С. Міжнародні стандарти та міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 178–182. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.29>.
20. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг організованої злочинності: основні тенденції й виклики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 99. С. 134–139. URL: <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.19>.

**Статті в періодичних наукових виданнях,
що індексуються БД Scopus та Web of Science**

21. Oleg M. Reznik, Olha S. Bondarenko, Maryna S. Utkina, Nadiia S. Horobets. Corruptive Incomings Laundering in the Medical Sphere. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. Volume LXXIV, Issue 5. P. 1250–1255. URL: <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2021/WLek202105138.pdf>.
Особистий внесок здобувача: проаналізовано діяльність міжурядового органу – Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF).
22. Bondarenko O., Utkina M., Dumchikov M., Prokofieva-Yanchylenko D., Yanishevskaya K. Review of State Anti-Corruption Institutions Effectiveness in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Volume 10, Issue 38. P. 219–233. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.22>.
Особистий внесок здобувача: охарактеризовано діяльність Національного антикорупційного бюро України як правоохоронного органу за взаємодії з іншими органами для провадження фінансового моніторингу.
23. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O. Financial Intelligence as an Effective Way in the Field of Combating Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26, № 1. P. 94–105. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>.
Особистий внесок здобувача:

охарактеризовано основні моделі органів фінансового моніторингу (підрозділів фінансової розвідки).

24. Utkina M., Samsin R., Pochtovyi M. Financial Intelligence (Monitoring) of the Transactions with Virtual Assets: New Legislation and Best Practices of Foreign Countries. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Volume 26, № 2. P. 349–360. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-12-2021-0136>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано роль фінансового моніторингу транзакцій із віртуальними активами щодо ефективної протидії відмиванню злочинних доходів.*

25. Utkina M., Reznik O., Pavlenko L. Financial Intelligence (Monitoring) during the Martial Law: Main Challenges and Key Points. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2022-0093>. *Особистий внесок здобувача: виокремлено особливості провадження фінансового моніторингу під час воєнного стану.*

26. Bondarenko O., Utkina M., Reznik O. and Dumchikov M. Mechanisms for Interaction of Law Enforcement Agencies in the Field of Countering Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. URL: <https://doi.org/10.1108/JMLC-01-2023-0006>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано законодавче закріплення механізмів взаємодії правоохоронних органів із фінансовими установами та іншими юридичними особами.*

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях юридичного напрямку

28. Reznik O., Utkina M. Functions of the Financial Intelligence (Monitoring) System. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 5, № 2. P. 79–84. URL: <http://dx.doi.org/10.32612/uw.27201643.2022.5.pp.79-84>. *Особистий внесок здобувача: систематизовано основні функції провадження фінансового моніторингу.*

29. Utkina M. S. International Organisations in the System of Supranational Level of the Financial Monitoring Entities. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*. 2023. № 1. P. 129–135. URL: http://ehs-journal.ro/wp-content/uploads/2023/05/ESLHS_1_23.pdf.

30. Utkina M. S., Reznik O. M., Bondarenko O. S. The Place and the Role of Financial Monitoring in Anti-Money Laundering. *Eduvest – Journal of Universal Studies*. 2023. Volume 3, № 5. P. 1019–1027. URL: <https://doi.org/10.59188/eduvest.v3i5.821>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано місце фінансового моніторингу в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.*

31. Utkina M. S. The Role of International Organisations in the Development of the Financial Monitoring System. *Visegrad Journal on Human*

Rights. 2023. № 2. P. 162–166. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/07/Vishegrad_02_2023_PRINT.pdf.

32. Utkina M. S. Digital Identification and Financial Monitoring: New Technologies in the Fight against Crime. *Scientific Journal of Polonia University Peridyk Naukowy Akademii Polonijnej*. 2023. Issue 58, No. 3. P. 303–308. URL: <https://doi.org/10.23856/5842>.

Тези наукових доповідей

33. Utkina M. S. Financial Intelligence (Monitoring) Entities in the Context of European Integration. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали Науково-практичного круглого столу (м. Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 84–86.

34. Уткіна М. С. Щодо сутності та принципів фінансового моніторингу. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 20–21 травня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 305–308.

35. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг операцій із віртуальними активами. *Інноваційність поглядів у європейських фундаментальних науково-практичних дослідженнях із юриспруденції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рига, Латвія, 28–29 грудня 2021 р.). Рига : Baltija Publishing, 2021. С. 146–149.

36. Utkina M. S. Reasons and Preconditions for Creating a Financial Intelligence (Monitoring) System in Ukraine. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices* : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (Tallinn, Estonia, March 31 – April 1, 2022). Tallinn : Teadmus OÜ, 2022. P. 25–26.

37. Уткіна М. С. Правові засади здійснення фінансового моніторингу в Україні. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 р.). Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 356–361.

38. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг vs фінансовий контроль. *Modern Research in World Science: Proceedings of III International Scientific and Practical Conference* (Lviv, June 12–14, 2022). Lviv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2022. P. 1858–1862.

39. Utkina M. S. Investigating the Determinants of Effective Financial Monitoring. *Omul, Criminologia, Știința: Conferința Științifică Internațională*. Ediția a 2-a, Vol. 1 (Chișinău, Moldova, March 24, 2023). Chișinău : Institutul de științe penale și criminologie aplicată, 2023. P. 362–363.

40. Уткіна М. С. Міжнародна діяльність Державної служби фінансового моніторингу України в контексті міжнародної співпраці. *Механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали

науково-практичної конференції (м. Полтава, 16–17 червня 2023 р.). Одеса : Молодий учений, 2023. С. 28–30.

41. Уткіна М. С. Взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends: Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference* (Oxford, United Kingdom, June 24, 2023). Oxford : Oxford Sciences Ltd. & European Scientific Platform, 2023. Volume 1. P. 54–55.

42. Utkina M. S. Activities of State Financial Monitoring Entities as Subjects of the National Level. *Science of XXI Century: Development, Main Theories and Achievements* : Collection of Scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference (Helsinki, Republic of Finland, June 30, 2023). Helsinki : European Scientific Platform, 2023. P. 60–62.

43. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг в системі адміністративно-правових засобів запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 117–119.

44. Уткіна М. С. Діяльність державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері здійснення фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Стамбул, Туреччина, 7 серпня 2023 р.). Стамбул : ГО «ВАДНД», 2023. С. 116–120.

45. Уткіна М. С. Нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу в Україні. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 4 серпня 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 79–81.

46. Уткіна М. С. Роль міжнародних організацій у розбудові системи фінансового моніторингу. *GRUNDLAGEN DER MODERNEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG* : materials of V International Scientific and Practical Conference (Zurich, Switzerland, October 27, 2023). Zurich, 2023. С. 64–65.

Інші публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації

47. Думчиков М. О., Бондаренко О. С., Уткіна М. С. Загальні питання криміналістичної характеристики легалізації корупційних доходів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Випуск 66. С. 296–309. URL: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.29>.

48. Bondarenko O., Utkina M., Kolesnikova M. the Role of Mass Media in Preventing Corruption. *Law, State and Telecommunications Review*. 2021. Volume 12, № 1. P. 70–93. URL: <https://doi.org/10.26512/lstr.v13i1.35433>.

49. Уткіна М. С., Бондаренко О. С. Адміністративно-правові засади протидії корупції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 35. С. 19–24. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/647>.

50. Bondarenko O., Utkina M. Martial Law and Smuggling of Goods: the Search for the Optimal Model of Legal Liability. *Journal of Financial Crime*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1108/JFC-01-2023-0014>.

51. Reznik O. M., Bondarenko O. S., Utkina M. S. Interaction of Law Enforcement Authorities with Financial Institutions : monograph. Germany : AP Lambert Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2023. 60 p.

Підписано до друку 04.01.2024.
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 2,0. Тираж 100 пр. Зам. № 546.
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет, вул. Харківська, 116, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.